

ОПОДАТКУВАННЯ СТАРТАП-ДІЯЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ: ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВИМУШЕНОЇ РЕЛОКАЦІЇ

Богдан БОРИЧОК

*аспірант кафедри господарського права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Війна в Україні спричинила масштабні соціально-економічні зміни, зокрема, призвела до вимушеної релокації значної кількості населення, включаючи неповнолітніх осіб. Паралельно з цим, спостерігається зростання зацікавленості молоді у стартап-діяльності та інноваційних проектах. Однак, правове регулювання оподаткування доходів, отриманих неповнолітніми від стартапів, особливо в умовах вимушеної зміни місця проживання, є складним та потребує детального аналізу.

Правові засади здійснення підприємницької діяльності в Україні визначені Конституцією України та Цивільним кодексом України. За загальним правилом, повна цивільна дієздатність, необхідна для самостійного ведення бізнесу, настає з досягненням 18 років (стаття 34 Цивільного кодексу України). Проте, законодавство передбачає винятки для неповнолітніх осіб віком від 16 років, які можуть бути зареєстровані як фізичні особи-підприємці (ФОП) за рішенням органу опіки та піклування та за згодою батьків (або опікунів) (стаття 35 Цивільного кодексу України). Неповнолітні особи віком від 14 до 16 років мають часткову цивільну дієздатність і можуть здійснювати підприємницьку діяльність за згодою батьків (або опікунів) та з дозволу органу опіки та піклування (стаття 32 Цивільного кодексу України¹).

Оподаткування доходів, отриманих неповнолітніми від стартап-діяльності, здійснюється відповідно до Податкового кодексу України².

Вибір системи оподаткування залежить від форми ведення бізнесу та обсягу доходів. Вимушена релокація, викликана війною, призводить до того, що багато стартапів, у тому числі й ті, що належать неповнолітнім, змушені змінювати місце своєї діяльності. Це може вплинути на їхнє оподаткування, оскільки податкові зобов'язання можуть змінюватися в залежності від регіону. Наприклад, у західних

¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. (2003). Відомості Верховної Ради України, № 40-44, ст. 34. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

² Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. (2010). Відомості Верховної Ради України, № 13-17, ст. 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

областях України, які приймають переселенців, можуть бути запроваджені пільги для нових підприємств, що створює додаткові можливості для молодих підприємців.

На даний момент не існує конкретної статистичної інформації, яка б точно відображала кількість релокованих стартапів, заснованих саме неповнолітніми підприємцями в Україні. Такі дані отримати складно через відсутність окремого обліку. Державні органи та аналітичні центри, які збирають статистику щодо релокації бізнесу, зазвичай не виділяють неповнолітніх підприємців в окрему категорію. Облік ведеться за формальними ознаками реєстрації (ФОП, юридична особа), без урахування віку власників. Стартапи, засновані виключно неповнолітніми, можуть становити невеликий відсоток від загальної кількості стартапів в Україні. Ідентифікувати стартап як «неповнолітній» може бути складно, особливо якщо формально він зареєстрований на дорослих (батьків, опікунів), що є поширеною практикою.

Неповнолітні часто стикаються з проблемами під час створення та функціонування стартапів. Першою причиною є те, що неповнолітні часто не мають достатніх знань про податкові зобов'язання, процедури звітності та сплати податків. Процес реєстрації, вибору системи оподаткування та подання звітності може бути заплутаним та вимагати значних зусиль без допомоги дорослих. Незважаючи на самостійну підприємницьку діяльність, батьки (або опікуни) несуть майнову відповідальність за зобов'язаннями неповнолітнього, також можливі порушення податкового законодавства через незнання або недбалість.

Вимушена релокація, спричинена війною, суттєво впливає на оподаткування стартап-діяльності неповнолітніх, створюючи додаткові правові та практичні складнощі. Для внутрішньо переміщених осіб (ВПО): зміна податкової адреси; можливість отримання податкових пільг; проблеми з документальним підтвердженням доходів та витрат (втрата документів під час переїзду може ускладнити облік доходів та витрат для ФОП на загальній системі оподаткування).

При релокації українських стартапів створених неповнолітніми за кордон також виділяємо ряд труднощів, серед яких визначення податкового резидентства (доходи, отримані в Україні, можуть оподатковуватися в Україні, а також можуть підлягати оподаткуванню в країні тимчасового перебування відповідно до її законодавства). Уникнення подвійного оподаткування, валютне регулювання (отримання доходів в іноземній валюті та їх переказ в Україну або за кордон).

Спираючись на наявну інформацію та розуміння ситуації, можна запропонувати декілька реальних напрямків для вирішення проблем оподаткування стартап-діяльності неповнолітніх в умовах вимушеної релокації. Почати потрібно з розробки спеціального правового статусу «Молодіжний стартап»: Законодавчо визначити поняття «молодіжний стартап» (наприклад, стартап, заснований особою віком до 18 років). Це

дозволить розробити для таких проєктів спеціальні умови, включаючи спрощені процедури реєстрації та оподаткування.

Наступним кроком є спрощення процедури реєстрації ФОП для неповнолітніх: Переглянути та спростити вимоги до отримання дозволу від органів опіки та піклування, а також процедуру державної реєстрації ФОП для неповнолітніх. Можливо, запровадити онлайн-процедуру або спеціальні консультаційні центри. Пропоную внести зміни до Податкового кодексу України шляхом запровадження спеціальних податкових режимів для молодіжних стартапів (розглянути можливість застосування знижених ставок єдиного податку або спеціальних податкових канікул на початковому етапі діяльності). Розробити прості та зрозумілі форми обліку доходів та витрат, адаптовані для потреб невеликих стартапів. Чітко визначити порядок оподаткування доходів неповнолітніх при релокації: Внести зміни до Податкового кодексу, які б чітко регулювали питання податкового резидентства та оподаткування доходів неповнолітніх, які тимчасово перебувають за кордоном, з урахуванням міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування. Додатково варто чітко визначити межі відповідальності батьків (або опікунів) за податкові зобов'язання неповнолітніх підприємців, передбачивши механізми їхньої підтримки та контролю.

Приклад реалізації:

Уявімо створення Національної програми підтримки молодіжних стартапів «StartUp Junior». Ця програма могла б включати:

- Спрощену онлайн-реєстрацію ФОП для осіб 16-18 років.
- Спеціальний податковий режим для молодіжних стартапів (наприклад, знижена ставка єдиного податку протягом першого року діяльності).
- Мережу безкоштовних консультаційних центрів у великих містах та онлайн.
- Грантову програму для молодіжних проєктів з соціальною значущістю.
- Менторську програму за участі успішних підприємців.

Ця програма допомогла б створити більш сприятливі умови для розвитку стартап-діяльності неповнолітніх, особливо тих, хто постраждав від війни та потребує підтримки для відновлення та розвитку свого бізнесу на новому місці.

Наразі в Україні не існує спеціального законодавства, яке б регулювало саме стартап-діяльність неповнолітніх. Загальні норми, що стосуються підприємницької діяльності та оподаткування, застосовуються і до цієї категорії осіб, але з урахуванням їхнього віку та цивільної дієздатності.

Окремо потрібно виділити «Дія сіті» та його вплив на стартапи. «Дія Сіті» – це спеціальний правовий режим, створений для стимулювання

розвитку ІТ-індустрії в Україні³. Він пропонує резидентам пільгові умови оподаткування та правового регулювання. Однак, участь неповнолітніх у стартапах, що функціонують в рамках «Дія Сіті», є складним питанням.

Згідно з чинним законодавством, неповнолітні можуть здійснювати підприємницьку діяльність за певних умов (згода батьків, дозвіл органів опіки). Проте, участь у стартапах, що є резидентами «Дія Сіті», ускладнюється вимогами до резидентів, зокрема щодо юридичної форми компанії та фінансових показників. Фактично, для того, щоб неповнолітній міг брати участь у створенні такого стартапу, необхідна участь повнолітніх осіб, які будуть виступати засновниками або керівниками компанії.

Релокація стартапів, що є резидентами «Дія Сіті», може призвести до втрати статусу резидента, якщо компанія не відповідає вимогам щодо місця реєстрації та діяльності⁴. Оподаткування доходів неповнолітніх, які беруть участь у релокованих стартапах, ускладнюється питаннями податкового резидентства та уникнення подвійного оподаткування. Варто зазначити, що резиденти «Дія Сіті» мають досить жорсткі вимоги для статусу резидента, тому релокація компанії, або її працівників, дуже ускладнює роботу підприємства.

Для вирішення цих проблем необхідно розробити спеціальні механізми для участі неповнолітніх у стартапах, що є резидентами «Дія Сіті», з урахуванням їхнього віку та цивільної дієздатності, надати консультаційну підтримку неповнолітнім підприємцям та їхнім батькам з питань участі у «Дія Сіті», та адаптувати вимоги «Дія Сіті» до умов воєнного стану та релокації.

Отже, оподаткування стартап-діяльності неповнолітніх в умовах вимушеної релокації є складним та багатоаспектним питанням, що потребує уваги з боку держави, освітніх закладів та самих молодих підприємців. Війна в Україні загострила існуючі проблеми та створила нові виклики. Необхідно розробити чіткі та зрозумілі механізми регулювання, які б сприяли розвитку молодіжного підприємництва та забезпечували належне виконання податкових зобов'язань. Спрощення процедур, надання консультаційної підтримки та міжнародна співпраця можуть стати ключовими елементами у вирішенні цих проблем. Це сприятиме не лише розвитку інноваційного потенціалу молоді, але й відновленню економіки країни в умовах війни та післявоєнної відбудови.

³ Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15 липня 2021 р. № 1667-IX. (2021). Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>

⁴ Міністерство цифрової трансформації України. (б.д.). Офіційний сайт Міністерства цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/>